

WARUNKOWE ZAWIESZENIE WYKONANIA KARY W ZAŁOŻENIACH NOWEJ POLITYKI KARNEJ

redakcja naukowa

Andrzej Adamski, Marcin Berent, Michał Leciak

Paweł Burzyński, Paweł Daniluk, Tomasz Darkowski
Piotr Gensikowski, Violetta Konarska-Wrzošek
Alicja Ornowska, Jan Skupiński, Wojciech Sych
Jarosław Utrat-Milecki, Katarzyna Witkowska-Rozpara
Robert Zawłocki

MONOGRAFIE

WARUNKOWE ZAWIESZENIE WYKONANIA KARY W ZAŁOŻENIACH NOWEJ POLITYKI KARNEJ

redakcja naukowa

Andrzej Adamski, Marcin Berent, Michał Leciak

Paweł Burzyński, Paweł Daniluk, Tomasz Darkowski
Piotr Gensikowski, Violetta Konarska-Wrzosek
Alicja Ornowska, Jan Skupiński, Wojciech Sych
Jarosław Utrat-Milecki, Katarzyna Witkowska-Rozpara
Robert Zawłocki

MONOGRAFIE

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Stan prawny na 1 października 2016 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Marian Filar

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Michał Dymiński

Łamanie

Andytex

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawoLubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN 978-83-8092-594-6

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 11

Przedmowa / 13

Część I

Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle założeń nowej polityki karnej / 19

Robert Zawłocki

Reforma kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania z perspektywy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego / 21

Wprowadzenie / 21

Nowe ujęcie *ultima ratio* kary pozbawienia wolności / 23

Nowa materialna podstawa łagodniejszego karania / 24

Nowa formuła art. 69 k.k. / 26

Nowa formuła art. 70 k.k. / 27

Problematyka obowiązków probacyjnych / 29

Nowa formuła art. 75 k.k. / 30

Nowy przepis art. 75a k.k. / 31

Nowa formuła kary ograniczenia wolności / 32

Nowy przepis art. 37a k.k. / 36

Nowy przepis art. 37b k.k. / 38

Wykreślenie przepisu § 2 art. 58 k.k. / 38

Nowa formuła art. 107 k.k. / 39

Podsumowanie / 40

Tomasz Darkowski

**Warunkowe zawieszenie wykonania kary – próba oceny
potencjalnego wpływu nowelizacji na politykę karną / 42**

Wprowadzenie / 42

Obraz praktyki / 45

Negatywne skutki nadmiernego stosowania warunkowego
zawieszenia wykonania kary / 50

Prognozy na przyszłość / 56

Podsumowanie / 58

Paweł Burzyński

**Zmiany normatywne w zakresie instytucji warunkowego
zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności – uwagi
praktyczne / 60**

Część II

**Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle filozofii karania
i doświadczeń praktycznych / 65**

Jarosław Utrat-Milecki

**Instytucja warunkowego zawieszenia kary z perspektywy typologii
kar. Szkic penologiczny na temat wybranych kwestii reformy prawa
karnego / 67**

Wprowadzenie / 67

Początki: system *common law* / 68

Uwarunkowania upowszechnienia instytucji warunkowego
zawieszenia kary / 69

O rozwoju instytucji warunkowego zawieszenia kary w Europie
kontynentalnej / 75

Uwagi o warunkowym zawieszeniu wykonania kary w kodeksie
karnym z 1932 r. / 77

Tendencje rozwojowe instytucji prostego warunkowego
zawieszenia kary i probacji / 80

Uwagi na temat warunkowego zawieszenia kary pod rządami
kodeksu karnego z 1997 r. / 82

Rozróżnienie pojęć warunkowego zawieszenia wykonania kary,
probacji i tzw. kar wolnościowych / 92

Warunkowe zawieszenie wykonania kary / 93
Probacja, pojęcie i uwagi krytyczne *de lege desiderata* / 94
Geneza współczesnych kar wolnościowych / 100
Uwaga o problemach prawnoporównawczych synchronicznych / 106
Kwestia wykorzystania analiz prawnoporównawczych
– diachronicznych / 111
Uwagi odnośnie do potrzeby badań ideowych podstaw
karania / 119
Podsumowanie / 121

Katarzyna Witkowska-Rozpara

**Idea wolności kontrolowanej skazanego na karę z warunkowym
zawieszeniem jej wykonania. Uwagi na tle nowelizacji kodeksu
karnego z dnia 20 lutego 2015 r. / 131**

Wprowadzenie / 131
Polityka karna w Polsce / 132
Założenia reformy / 139
Podsumowanie / 150

Wojciech Sych

**Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności
w postępowaniu wykonawczym na tle zmian w prawie karnym.
Próba oceny w świetle doświadczeń sędziowskich / 153**

Wprowadzenie / 153
Wyjątkowy charakter instytucji / 154
Rola orzecznictwa / 157
Po nowelizacji / 160
Podsumowanie / 162

Część III

**Dogmatyczne problemy ujęcia instytucji warunkowego zawieszenia
wykonania kary w świetle zmian kodeksu karnego / 165**

Violetta Konarska-Wrzosek

**Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia
wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego / 167**

Wprowadzenie / 167

Podstawy prawne i przesłanki upoważniające sąd do warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności / **168**

Podmiotowe wyłączenia spod możliwości stosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w znowelizowanym art. 69 k.k. / **177**

Podsumowanie / **180**

Jan Skupiński

Zalety i wady instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego / 182

Wprowadzenie / **182**

Zalety dokonanych zmian / **185**

Wady nowelizacji / **189**

Paweł Daniluk

Obligatoryjne zarządzenie wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r. z perspektywy konstytucyjnej / 196

Podstawy obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary i ich kontekst normatywny / **196**

Perspektywa konstytucyjna – jej specyfika i konsekwencje / **205**

Prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) / **208**

Prawo do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP) / **217**

Zasada domniemania niewinności (art. 42 ust. 3

Konstytucji RP) / **221**

Podsumowanie / **231**

Alicja Ornowska

O probacyjności grzywny na tle innych środków prawnokarnych – uwagi w kontekście zmian nowelizacyjnych kodeksu karnego / 233

Wprowadzenie / **233**

Uwarunkowania normatywne i teleologiczne instytucji warunkowego zawieszenia grzywny w katalogu środków penalnych / **235**

Probacyjność grzywny – pożądana, zbędna, nierealna? / **238**

Podsumowanie / **244**

Piotr Gensikowski

**Obowiązki probacyjne związane z poddaniem sprawcy próbie
w świetle najnowszych zmian kodeksu karnego / 245**

Wprowadzenie / 245

Fakultatywność a obligatoryjność nałożenia obowiązków
probacyjnych / 246

Liczba obowiązków probacyjnych / 250

Sposób wykonania obowiązków probacyjnych przez sprawcę / 251

Katalog obowiązków probacyjnych / 254

Podsumowanie / 256

Wykaz piśmiennictwa / 259

Wykaz orzecznictwa / 268

Wykaz źródeł prawa / 270

Wykaz glos / 271

Wykaz opinii prawnych / 271

Wykaz materiałów prasowych / 271

Wykaz stron internetowych / 271

Varia / 272

O Autorach / 273

Wykaz skrótów

ENA	europejski nakaz aresztowania
k.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1137 z późn. zm.)
k.k.w.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
kodeks karny z 1932 r.	rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)
k.k. z 1969 r.; kodeks karny z 1969 r.	ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.) – uchylona
k.p.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1749)
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
nowela z dnia 20 lutego 2015 r.; nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r.	ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396)
LEX	system informacji prawnej LEX
NP	Nowe Prawo
OSNKK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych

OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
PiP	Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
SA	sąd apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny

Przedmowa

Oddając do rąk Czytelnika tę książkę, wypada wyjaśnić jej genezę i zasignalizować najistotniejsze z omawianych w niej zagadnień. Jest ona zbiorem referatów przedstawionych na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle założeń polityki karnej z perspektywy nowelizacji Kodeksu karnego*, która odbyła się w dniu 10 czerwca 2015 r. w Toruniu z inicjatywy i dzięki staraniom organizacyjnym pracowników Katedry Prawa Karnego i Polityki Kryminalnej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W konferencji wzięło udział 64 uczestników wywodzących się głównie ze środowiska akademickiego, z wydziałów prawa polskich uniwersytetów, a także sędziowie, prokuratorzy, adwokaci, kuratorzy sądowi oraz inni przedstawiciele organów i instytucji wymiaru sprawiedliwości. Osoby uczestniczące w konferencji mogły wysłuchać 11 referatów i zabrać głos w dyskusji, jaka towarzyszyła każdej z trzech sesji problemowych wypełniających jednodniowy jej program.

Tom otwierają dwa opracowania zawierające podstawowe informacje o istocie zmian legislacyjnych oraz założeniach polityczno-kryminalnych nowelizacji kodeksu karnego ustawą z dnia 20 lutego 2015 r., której motywem przewodnim była gruntowna reforma instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary. Okazuje się, że kształt, jaki został nadany w wyniku nowelizacji tej instytucji przez ustawodawcę, stanowi wypadkową dwóch odmiennych koncepcji reformowania prawa karnego. Wskazuje na to prof. dr hab. Robert Zawłocki z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prezentując punkt widzenia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego oraz jej ambiwalentną ocenę przyjętych w ustawie unormowań podstaw reakcji karnej. Skonfrontowanie tej oceny ze stanowiskiem ustawodawcy umożliwia lektura drugiego tekstu, którego Autor

– dyr. Tomasz Darkowski z Departamentu Legislacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości, przedstawia racje, argumenty i prognozy strony rządowej, związane ze znacznym ograniczeniem zakresu stosowania warunkowego skazania w kodeksie karnym. Rodzaj i automatyzm tych ograniczeń, w szczególności obniżenie granicy dopuszczalności stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności z dwóch lat do roku, wywołały zastrzeżenia Prokuratora Generalnego. Omawia je przedstawiciel Prokuratury Generalnej, dr Paweł Burzyński, w zwięzłym komunikacie, który zamyka pierwszą część książki.

Swoistym kontrapunktem dla zagadnień wprowadzających do tematu konferencji jest obszerna analiza penologiczna tytułowej instytucji i jej „zamienników” w znowelizowanym kodeksie karnym. Rozważania prof. dra hab. Jarosława Utrat-Mileckiego z Uniwersytetu Warszawskiego na ten temat mają charakter krytyczny i koncentrują się na eksponowaniu wadliwego sposobu ujęcia instytucji warunkowego skazania w kodeksie karnym z 1997 r. Przedmiotem krytyki jest dwoista natura warunkowego zawieszenia wykonania kary – nominalnie środka probacyjnego (art. 69 k.k.), w istocie środka represyjnego (art. 56 k.k.), którego funkcjonowanie w praktyce orzeczniczej sądów w roli „niewymienionego w katalogu kar (art. 32 k.k.) środka penalnego” spowodowało trudne do zaakceptowania z punktu widzenia racjonalnej polityki karnej skutki w postaci nieoczekiwanego przez prawodawcę wzrostu populacji więziennej, będącego rezultatem masowego zarządzania wykonania warunkowo zawieszonych kar pozbawienia wolności.

Należy dodać, że ujawnienie tego mechanizmu nastąpiło w 2013 r. i jest zasługą dwóch – debiutujących wówczas w roli kryminologów i badaczy polityki karnej – sędziów¹, którzy na podstawie analizy danych statystyki sądowej i penitencjarnej udokumentowali empirycznie fakt jego występowania w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości. Uczynili to w sposób na tyle przekonujący, że kluczowe tezy ich opracowania i zgłoszone w nim postulaty *de lege ferenda* zostały wykorzystane przez autorów projektu noweli lutowej. To iście kopernikańskie odkrycie obnażyło dys-

---

¹ K. Mycka, T. Kozłowski, *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapewniamy więzienia nadużywając środków probacji*, Probacja 2013, nr 2, s. 26–28.

funkcjonalny charakter warunkowego zawieszenia kary jako instytucji, która – zamiast stanowić realną alternatywę dla bezwzględnego pozbawienia wolności i ograniczać liczbę osób skazywanych za popełnione przestępstwa na pobyt w zakładzie karnym – stała się czynnikiem determinującym rozmiary populacji więziennej i jej głównym generatorem.

Nic więc dziwnego, że reakcja ustawodawcy na ten patologiczny stan rzeczy była zdecydowana i daleko idąca. Pytanie: czy aby nie zbyt daleko?, wydaje się w tym kontekście zrozumiałe. Większość Autorów omawianych prac nawiązuje do tej kwestii, aczkolwiek nie stawia jej wprost. Przeważa opinia, że wprowadzone przez ustawodawcę ograniczenia dopuszczalności stosowania warunkowego skazania są wystarczająco mocne i odpowiednio skompensowane sankcjami alternatywnymi w postaci grzywny i kary ograniczenia wolności, aby skutecznie wpływać na politykę karną sądów w celu zahamowania niekorzystnych tendencji. Krytyczna ocena przyjętych rozwiązań prawnych formułowana jest głównie w płaszczyźnie dogmatycznej i aksjologicznej. Jest ona bardzo wyważona i w konkluzjach na ogół przychylna wprowadzonym zmianom, o czym wymownie świadczy wypowiedź wybitnego znawcy problematyki kar wolnościowych – prof. dra hab. Jana Skupińskiego, który w zreformowanej instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary dostrzega zdecydowanie więcej zalet niż wad. To mimo wszystko słaba pociecha, jeśli uwzględnić niewielką skuteczność wcześniej podejmowanych w Polsce reform prawa karnego, których celem było ukształtowanie prawidłowej polityki karnej, opartej na szerokim stosowaniu kar i środków wolnościowych, w tym środków probacyjnych. Przypomina o tym dr Katarzyna Witkowska-Rozpara z Uniwersytetu Warszawskiego na marginesie rozważań nad ideą wolności kontrolowanej skazanego na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w ramach dozoru kuratorskiego i ukształtowaniem tej instytucji przed i po nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r.

Przyjmując, że głównym celem polityczno-kryminalnym tej nowelizacji jest trwałe obniżenie poziomu zaludnienia zakładów karnych w Polsce, nie sposób przejść obojętnie obok wyników badań porównawczych nad polityką karną państw członkowskich Rady Europy w latach 1990–2010, które wskazują, że stworzenie szerszych możliwości orzekania środków

probacyjnych wobec sprawców przestępstw nie wpływa w istotnym stopniu na zmniejszenie rozmiarów populacji więziennej. Wręcz przeciwnie, analizy statystyczne wskazują na występowanie dodatniej korelacji między tymi zmiennymi („większość państw o najwyższych wskaźnikach stosowania środków probacyjnych ma również największą populację więzienną”²). Do grupy tych państw zalicza się oczywiście Polskę, która obecnie, po wejściu w życie przepisów noweli lutowej, znalazła się w bardziej zaawansowanym stadium eksperymentowania z sankcjami nieizolacyjnymi niż większość krajów europejskich. Równoległe do znacznego ograniczenia możliwości stosowania warunkowego zawieszenia kary przez sąd w postępowaniu jurysdykcyjnym zezwolono sądom orzekającym w postępowaniu wykonawczym na zamiarę zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności na grzywnę albo karę ograniczenia wolności. Wstępną ocenę tego nieznanego wcześniej kodeksowi karnemu rozwiązania zawiera tekst dr Alicji Ornowskiej – sędziego Sądu Rejonowego w Inowrocławiu i pracownika naukowo-dydaktycznego Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, którego Autorka zastanawia się m.in. nad praktycznymi konsekwencjami przyjęcia przez ustawodawcę tak daleko idącej koncesji na rzecz naruszających warunki próby osób skazanych warunkowo na karę pozbawienia wolności.

Skoro mowa o twórczym wkładzie przedstawicieli władzy sądowniczej w rozwój refleksji naukowej nad reformą instytucji warunkowego skazania, to uwagę Czytelnika tej książki należy polecić dwa kolejne zawarte w niej opracowania. Pierwsze z nich jest próbą oceny przez dra Wojciecha Sycha – sędziego Sądu Okręgowego w Poznaniu i wykładowcy w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury – wpływu nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r. na instytucję warunkowego wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym (art. 152 k.k.w.). Rozważania na ten temat prowadzą Autora do wniosku, że liczba orzeczeń wydanych w tym trybie po nowelizacji będzie – zgodnie z założeniami reformy – mniejsza niż przed jej wprowadzeniem. Z kolei dr Piotr Gensikowski – sędzia Sądu Rejonowego w Grudziądzu – angażuje się w dociekania dogmatycznoprawne dotyczące obowiązków zwią-

² M.F. Aebi, N. Delgrande, Y. Marguet, *Have community sanctions and measures widened the net of the European criminal justice systems?*, Punishment and Society 2015, vol. 17 (5), s. 589.

zanych z poddaniem sprawcy próbie w ujęciu znowelizowanego art. 72 § 1 k.k., w wyniku których dochodzi do wniosku, że zmiany legislacyjne w postaci poszerzenia katalogu obowiązków probacyjnych i zobowiązania sądu do nakładania na skazanego co najmniej jednego z nich mogą w stosunkowo niewielkim stopniu przyczynić się do przywrócenia instytucji warunkowego skazania charakteru środka probacyjnego.

W programie konferencji dominowały wystąpienia oceniające nową postać warunkowego zawieszenia kary z perspektywy dogmatyki prawa karnego. Ich celem była egzegeza nowych, nie zawsze spójnych przepisów i wyjaśnianie związanych z tym wątpliwości interpretacyjnych w oparciu o uznane reguły wykładni prawa karnego oraz odwoływanie się do jego zasad. W kilku przypadkach Autorzy wystąpień sformułowali postulaty *de lege ferenda* pod adresem ustawodawcy. W jednym z referatów – autorstwa prof. dr hab. Violetty Konarskiej-Wrzosek z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu – przybrały one postać projektu przepisów „wolnych od wad” obowiązującej regulacji prawnej (art. 69 § 1 i art. 69 § 3 k.k.).

Na szczególną uwagę Czytelnika zasługuje referat prof. dra hab. Pawła Daniluka z Instytutu Nauk Prawnych PAN (*Obligatoryjne zarządzenie wykonania kary po nowelizacji Kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r. z perspektywy konstytucyjnej*), który jest przykładem „krytyki transcendentnej” przepisów kodeksu karnego z 1997 r., tj. prowadzonej z punktu widzenia zasad i wartości demokratycznego państwa prawa – ciągle jeszcze, jak się wydaje, nie w pełni docenianych przez ustawodawcę.

W czasie prac redakcyjnych nad przygotowaniem książki do druku nastąpiły zmiany ustawodawcze będące „korektą” niektórych przepisów noweli lutowej do Kodeksu karnego³. Mimo że zmiany te nie dotyczyły bezpośrednio instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary, lecz pozostawały z nią w związku pośrednim, starano się je uwzględnić tam, gdzie było to niezbędne w celu zharmonizowania treści książki z obo-

³ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428); ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437).

wiążącym stanem prawnym. Cel ten został osiągnięty w szczególności w zakresie systemu dozoru elektronicznego, który w 2016 r. z woli ustawodawcy odzyskał swą pierwotną funkcję – krótkoterminowej kary pozbawienia wolności odbywanej w warunkach wolnościowych, zwanej też „aresztem domowym”. Przywrócenie temu nowoczesnemu środkowi represji karnej jego poprzedniej roli ma wśród autorów prac składających się na tę książkę swoich zadeklarowanych zwolenników. Dokonana przez nich krytyka przekształcenia „aresztu domowego” w karę ograniczenia wolności na mocy noweli lutowej (art. 34 § 1a pkt 2 k.k.) wyprzedziła restytucyjne działania ustawodawcze w tym względzie. Na ile okażą się one skuteczne i zgodne z głównym celem reformy prawa karnego podjętej przez rząd w 2015 r. dowiemy się z przyszłych badań.

Lektura tej książki, pomimo czasu, jaki upłynął pomiędzy konferencją a publikacją wygłoszonych na niej referatów i zmian ustawodawczych, które w tym okresie nastąpiły, daje w pełni aktualną wiedzę na temat instytucji warunkowego zawieszenia kary pod rządem obowiązującego kodeksu karnego, według stanu prawnego na dzień 5 lipca 2016 r.⁴.

Dr hab. Andrzej Adamski, prof. UMK

---

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553; tekst jednolity z dnia 5 lipca 2016 r., Dz. U. z 2016 r. poz. 1137).

Część I

Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle założeń nowej polityki karnej

Reforma kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania z perspektywy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego

Wprowadzenie

Zadanie nakreślone w tytule niniejszego opracowania, jak się wydaje, może być optymalnie zrealizowane przede wszystkim poprzez porównanie przygotowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości projektu zmian w kodeksie karnym (*Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*) z dnia 5 listopada 2013 r., z uchwaloną ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396), której podstawą był głównie rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2393 Sejmu RP VII kadencji). Porównanie to należałoby przeprowadzić w szczególności na płaszczyźnie zamierzeń i propozycji dotyczących pośrednio i bezpośrednio reakcji karnoprawnej w postaci kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Okoliczność ta wymaga jednak zastrzeżenia związanego z generalnymi celami projektu Komisji Kodyfikacyjnej oraz projektu rządowego ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. W pierwszym przypadku celem było systemowe zreformowanie całego kodeksu karnego, przeprowadzone na podstawie aktualnego dorobku doktryny i orzecznictwa. W ramach tego przedsięwzięcia przyjęto m.in. cel racjonalizacji kodeksowych podstaw reakcji karnoprawnej, zwłaszcza w zakresie rzeczywistego przywrócenia priorytetu kar wolnościowych i wzmocnienia zasady *ultima ratio* kary pozbawienia wolności. Tymczasem podstawowym celem projektu rządowego (i uchwa-

lonej ustawy) było znaczne zredukowanie orzekania kary pozbawienia wolności, w tym z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jak również znaczne zredukowanie liczby osób odbywających karę pozbawienia wolności. Wskazana rozbieżność na płaszczyźnie celów (aksjologicznego w pierwszym przypadku i pragmatycznego w drugim) ostatecznie przejawiała się przede wszystkim w tym, że rządowy projekt zmiany kodeksu karnego co do zasady nie opierał się na projekcie Komisji Kodyfikacyjnej, co wskazano już w pierwszym akapicie uzasadnienia rządowego projektu noweli kodeksu karnego i innych ustaw. W szczególności w projekcie rządowym skorzystano jedynie z kilku pomysłów w zakresie podstaw orzekania kar, jednakże przede wszystkim w zakresie idei zmiany, a nie konkretnej propozycji normatywnej. Wobec tego projekt rządowy (uchwalona ustawa) już od samego początku był obiektem krytycznej oceny ze strony Komisji Kodyfikacyjnej. Ocena ta związana była zarówno z krytyką ograniczonego i instrumentalnego zakresu zmian, jak i z konkretnymi propozycjami.

Jakkolwiek projekt rządowy (uchwalona ustawa) nie był „autorstwa” Komisji Kodyfikacyjnej, a ponadto w znacznej części zasługiwał w opinii tej Komisji na ocenę negatywną, to jednak korzystał on w pełni z bardzo istotnego rozwiązania, zaproponowanego właśnie przez Komisję Kodyfikacyjną. Sprowadzało się ono do przejścia idei swoistej dwutorowości reformy podstaw reakcji karnoprawnej, polegającej na równoczesnym normatywnym ograniczeniu stosowania kary pozbawienia wolności (w tym – z warunkowym zawieszeniem jej wykonania) i poszerzeniu możliwości stosowania kar wolnościowych. Projekt rządowy (uchwalona ustawa) powielał ten naczelny zamysł. Należy jednak zastrzec, że o ile w przypadku Komisji Kodyfikacyjnej jego źródłem była – deklarowana w kodeksie karnym z 1997 r. – chęć wzmocnienia prymatu kar wolnościowych i zasady *ultima ratio* kary izolacyjnej, o tyle w przypadku prawodawcy źródłem tym była ww. chęć zredukowania populacji więźniów i ograniczenia stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności jako podstawowej karnoprawnej przyczyny przepełnienia zakładów karnych w Polsce.

Powyższa okoliczność sprawia jednak, iż ocenę reformy kodeksu karnego z punktu widzenia Komisji Kodyfikacyjnej należałoby przeprowadzić

właśnie w kontekście realizacji wspomnianej idei dwutorowości zmian. Poniżej zostaną zreferowane najważniejsze zmiany, w zwykłym porządku liczbowym.

Najważniejsze zmiany w zakresie **ograniczenia stosowania kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem** związane są z następującymi siedmioma przepisami kodeksu karnego: 1) art. 58 § 1; 2) art. 60a; 3) art. 69; 4) art. 70; 5) art. 72; 6) art. 75, i 7) art. 75a. Omawiając te zmiany w kontekście ujęcia tytułowego, należy stwierdzić, że:

Nowe ujęcie *ultima ratio* kary pozbawienia wolności

Ad 1. Przepis art. 58 § 1 k.k. określa zasadę *ultima ratio* kary pozbawienia wolności. Przed reformą przepis ten odnosił się jednak wyłącznie do bezwzględnej kary pozbawienia wolności. Wcześniej miał on następujące brzmienie: „Jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, sąd orzeka karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary”. W praktyce wymiaru sprawiedliwości oznaczało to, że wyżej wymieniona zasada miała marginalne znaczenie, ponieważ nie dotyczyła większości wyroków skazujących (na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania).

Komisja Kodyfikacyjna uznała omawianą ograniczoną treść tego przepisu za jeden z głównych powodów nadmiernego stosowania wspomnianego środka probacyjnego. Dlatego też Komisja zaproponowała zmodyfikowanie brzmienia § 1 art. 58 na następujące: „§ 1. Jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary”. Dzięki temu zasada *ultima ratio* kary pozbawienia wolności miała odnosić się również do jej postaci probacyjnej. Zmiana ta wręcz radykalnie zmieniała filozofię i formalne warunki orzekania omawianej kary. Przy jej uwzględnieniu sąd musiałby dodatkowo formalnie uzasadniać wybór kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Rząd, a następnie ustawodawca, zmianę taką uznał za słuszną. Jednakże przyjął równocześnie, że należy ograniczyć proponowaną zasadę tylko

do kary pozbawienia wolności przewidzianej dla występków niskiej i średniej wagi. Stwierdzono bowiem, że w przypadku występków ciężkiej wagi oraz zbrodni sąd nie powinien być w żaden dodatkowy sposób ograniczany możliwością wymierzenia kary pozbawienia wolności. Obecnie więc przepis ten brzmi następująco: „Jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, a przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary”.

Należy podkreślić, że zmiana dotyczy zdecydowanej większości wyroków skazujących, co było zgodne z intencją Komisji Kodyfikacyjnej. W omawianym zakresie prawodawca oparł się więc na pomysłe Komisji, jakkolwiek zrealizował ten pomysł z określoną modyfikacją.

Nowa materialna podstawa łagodniejszego karania

Ad 2. Przed reformą prawa karnego główną podstawą orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania były przepisy kodeksu postępowania karnego – art. 343 § 1 i 2. Odnosiły się one do karania w ramach dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej. Brzmiały one wtedy następująco: „§ 1. Uwzględniając wniosek, o którym mowa w art. 335, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, warunkowo zawiesić jej wykonanie albo orzec wyłącznie środek karny wymieniony w art. 39 pkt 1–3, 5–8 kodeksu karnego.

§ 2. W wypadku określonym w § 1:

- 1) nadzwyczajne złagodzenie kary może nastąpić również w innych wypadkach niż przewidziane w art. 60 § 1–4 Kodeksu karnego,
- 2) warunkowe zawieszenie wykonania kary stosuje się do kary pozbawienia wolności w wymiarze do lat 5, a okres próby nie może przekroczyć 10 lat,
- 3) ograniczenie skazania do orzeczenia środka karnego może nastąpić, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności”.

W praktyce oznaczało to, że kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w istocie nie była środkiem probacyjnym

przewidzianym w kodeksie karnym, lecz swoistym pozakarnomaterialnym rodzajem reakcji karnoprawnej, przewidzianym wyłącznie dla trybu konsensualnego. Ten stan rzeczy zasługiwał na jednoznacznie negatywną ocenę. Z tego też powodu Komisja Kodyfikacyjna uznała za konieczne przeniesienie ww. podstawy karania na grunt kodeksu karnego, przy jednoczesnym istotnym jej zmodyfikowaniu, co w omawianym tutaj zakresie sprowadzało się przede wszystkim do wykreślenia z tej podstawy możliwości zastosowania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Komisja Kodyfikacyjna zaproponowała w tym względzie nowy przepis kodeksu karnego o następującym brzmieniu: „Art. 63a. Uwzględniając wniosek, o którym mowa w art. 335, art. 338a lub 387 Kodeksu postępowania karnego, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary także w innych wypadkach, niż przewidziane w art. 60 § 1–4; sąd może orzec zamiast kary wyłącznie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności”.

Zgodnie z zamysłem Komisji Kodyfikacyjnej, wyrażonym już w zmianie poprzedniej, rezultatem dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej powinna być kara wolnościowa. W tym kontekście propozycja Komisji zmierzała do tego, aby dać sądowi możliwość złagodzenia karania, przede wszystkim z uwagi na fakt, że w polskim systemie prawa karnego ustawowe zagrożenia karnoprawne zawierają przede wszystkim karę pozbawienia wolności. Warto przy tym odnotować, że zamiar ten nie wykluczał w ramach trybów konsensualnych zastosowania kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem, jednakże zmieniał jego warunki. Po pierwsze, rozwiązanie takie nie było priorytetowe, a po drugie – sprowadzało się do zastosowania tego środka probacyjnego wyłącznie w reżimie kodeksu karnego, tzn. na zasadach ogólnych (materiałnych), a nie – jak do tej pory – na zasadach szczególnych (procesowych).

Rząd i ustawodawca zasadniczo uznali propozycję Komisji Kodyfikacyjnej za trafną. Zmodyfikowali ją jednak, wprowadzając nowy przepis, art. 60a k.k., w następującym brzmieniu: „Uwzględniając wniosek, o którym mowa w art. 335, art. 338a lub art. 387 Kodeksu postępowania karnego,

sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary także w innych wypadkach niż przewidziane w art. 60 § 1–4; sąd może także odstąpić od wymierzenia kary i orzec wyłącznie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności”.

W ten sposób formalnie odpadła podstawa nadużywania kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem. Przy uwzględnieniu ww. zmiany z art. 58 § 1 k.k. taki sposób reakcji karnoprawnej otrzymał status całkowicie marginalny.

Nowa formuła art. 69 k.k.

Ad 3. Przed reformą z dnia 1 lipca 2015 r. kodeks karny przewidywał w art. 69 § 1, iż: „Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 2 lat, kary ograniczenia wolności lub grzywny orzeczonej jako kara samoistna, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa”.

Komisja Kodyfikacyjna oceniła to rozwiązanie jako zasadniczo właściwe. Jednakże proponowana przez nią zmiana formuły kary ograniczenia wolności (powiązanie jej z obowiązkami probacyjnymi) sprawiła, iż Komisja uznała za zbędny szczególny środek probacyjny w postaci warunkowego zawieszenia wykonania tej kary, tym bardziej że w praktyce wymiaru sprawiedliwości stosowano ją niezwykle rzadko. Wobec tego Komisja Kodyfikacyjna zaproponowała nowe, następujące brzmienie art. 69 § 1 k.k.: „Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej 2 lat albo grzywny orzeczonej jako kara samoistna, jeżeli jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa”.

Powyższe rozwiązanie w przekonaniu Komisji Kodyfikacyjnej było wystarczające, a w szczególności nie dostrzegła ona potrzeby zawężania podstaw stosowania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Według Komisji pozostałe zmiany (prze-

wszystkim – art. 58 § 1 i art. 60a k.k.) wystarczająco ograniczały nadmierne stosowanie reakcji karnoprawnej tego typu. W tym sensie dotychczasowe rozwiązanie – zdaniem Komisji – stanowiło podstawę nowej praktyki wymiaru sprawiedliwości i miało odnosić się do znacznie mniej licznych, tylko rzeczywiście uzasadnionych przypadków zastosowania takiej dolegliwości karnoprawnej.

Jednakże rząd i ustawodawca nie podzielili tego optymistycznego zapatrywania Komisji Kodyfikacyjnej, uznając, że – wobec dotychczasowej praktyki wymiaru sprawiedliwości – należy wyznaczyć formalnie dodatkowe ograniczenia w stosowaniu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem poprzez wprowadzenie ograniczenia w art. 69 § 1 k.k. W związku z tym przepisowi temu nadano ostatecznie następujące brzmienie: „Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa”.

Oznacza to, że istotnie ograniczono możliwość stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, a ponadto wyeliminowano możliwość takiego zabiegu w odniesieniu do kar wolnościowych. Z perspektywy Komisji Kodyfikacyjnej ograniczenia te są zbyt restrykcyjne i w istocie mocno ograniczają stosowanie środka probacyjnego, którego znaczenie dla polityki karnej jest ważne.

Nowa formuła art. 70 k.k.

Ad 4. Istotnym elementem współokreślającym środek probacyjny w postaci kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jest okres próby. W tym zakresie przed reformą przepis art. 70 k.k. stanowił: „§ 1. Zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który biegnie od uprawomocnienia się orzeczenia i wynosi:

- 1) od 2 do 5 lat – w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności,
- 2) od roku do 3 lat – w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania grzywny lub kary ograniczenia wolności.

§ 2. W wypadku zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy młodocianego lub określonego w art. 64 § 2, okres próby wynosi od 3 do 5 lat”.

Komisja Kodyfikacyjna uznała, podobnie jak w przypadku art. 69 k.k., iż nie zachodzi potrzeba wprowadzenia do tej regulacji jakichkolwiek zmian, z wyjątkiem uwzględnienia ww. zmiany przewidzianej przez Komisję w art. 69, tj. wykreślenia możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności, oraz wprowadzenia nowego przepisu § 1a do art. 69 k.k. W związku z tym Komisja Kodyfikacyjna zaprojektowała omawianą zmianę następująco: „Art. 70. § 1. Zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który biegnie od uprawomocnienia się orzeczenia i wynosi:

- 1) od 2 do 5 lat – w wypadku zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności,
- 2) od roku do 3 lat – w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania grzywny.

§ 2. W wypadku zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy młodocianego lub określonego w art. 64 § 2 albo wobec sprawcy, do którego ma zastosowanie art. 69 § 1a, okres próby wynosi od 3 do 5 lat”.

Jednakże również w tym przypadku rząd i prawodawca odrzucili prezentowane przez Komisję Kodyfikacyjną stanowisko, uznając konieczność istotnej zmiany rozważanego przepisu. Zmiana ta sprowadzała się generalnie do zawężenia możliwości stosowania omawianej instytucji poprzez skrócenie okresów próby. W następstwie tego zabiegu uchwalono przepis art. 70 k.k. w następującym brzmieniu: „§ 1. Zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który wynosi od roku do 3 lat i biegnie od uprawomocnienia się wyroku.

§ 2. W wypadku zawieszenia wykonania kary wobec sprawcy młodocianego oraz sprawcy, który popełnił przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, okres próby wynosi od 2 do 5 lat”.